

Ruth Nielsen

Lov om forbud mod forskelsbehandling med kommentarer

Ruth Nielsen

Lov om forbud mod forskelsbehandling med kommentarer

1. udgave/1. oplag

© Karnov Group Denmark A/S, København 2017

ISBN 978-87-619-3958-6

Omslag: Axel Surland, Ljungbyhed

Sats og tryk: AKAPRINT a/s, Aarhus

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele af den er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Alle rettigheder forbeholdes.

Indholdsfortegnelse

Forord	5
Forkortelser	15
Del I	
Generelle kommentarer til hele loven og de folkeretlige, EU-retlige og danske diskriminationsretlige sammenhænge, den indgår i	17
1. Bogens struktur og terminologi, materiale og metode.....	19
1.1. Struktur.....	19
1.2. Terminologi: forskelsbehandling eller diskrimination, EU-ret eller EF-ret.....	19
1.3. Materiale og metode.....	23
2. Lovudviklingen.....	25
2.1. Generelt.....	25
2.2. Den oprindelige forskelsbehandlingslov fra 1996.....	26
2.3. De enkelte ændringslove.....	28
3. Den folkeretlige kontekst.....	30
3.1. Dualisme og monisme.....	31
3.2. ILO-konvention nr. 111.....	33
3.3. FN's racediskriminationskonvention (CERD).....	34
3.4. FN's handicapkonvention.....	38
3.5. Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK)	40
3.5.1. Generelt.....	40
3.5.2. Diskriminationsgrunde.....	40
3.5.3. Religionsfrihed.....	40
3.5.4. Forsamlings- og foreningsfrihed.....	41
3.5.5. Det generelle accessoriske diskriminationsforbud i EMRK art. 14.....	42
3.5.6. Passende erstatning.....	44
3.5.7. Tillægsprotokol nr. 1.....	45
3.5.8. Tillægsprotokol nr. 12 til EMRK.....	47
3.6. Andre konventioner. FN-konventionerne om borgerlige og politiske rettigheder og om sociale, økonomiske og kulturelle rettigheder.....	49

Indholdsfortegnelse

3.7.	Inkorporering af menneskerettighedskonventioner i dansk ret	51
4.	Den EU-retlige kontekst	53
4.1.	Det forfatningsretlige samspil mellem dansk ret og EU-ret på diskriminationsområdet.	54
4.1.1.	Generelt om det forfatningsretlige samspil mellem dansk ret og EU-ret	55
4.1.2.	Ændringer i domstolsstrukturen i Europa som følge af samspillet mellem national ret, EU-ret og EMRK-ret	59
4.1.3.	EU's økonomiske forfatning: det indre marked og ØMU'en	60
4.1.4.	Unionsborgerskab og grundlæggende rettigheder	62
4.2.	Den historiske udvikling	62
4.2.1.	Det indre marked	63
4.2.2.	Den Økonomiske og Monetære Union (ØMU'en)	64
4.2.3.	EU's udvidelse, flere sprog og flere opgaver	65
4.2.4.	EU 27 efter Brexit	65
4.3.	EU's primærret.	67
4.3.1.	Arbejdskraftens fri bevægelighed, art. 45 TEUF	68
4.3.2.	Art. 21 i EU's Charter om grundlæggende rettigheder og almindelige EU-retlige principper	70
4.3.3.	Pligt til EU-konform fortolkning, direkte virkning og forrang	71
4.3.4.	Det almindelige EU-retlige ligebehandlingsprincip	72
4.3.5.	EU-retlige krav til proces- og sanktionssystemet	73
4.3.6.	Medlemsstaternes erstatningsansvar for fejlimplementering af EU-retten	74
4.4.	Sekundærregulering	75
4.4.1.	Forordningen om vandrende arbejdskraft	76
4.4.2.	Beskæftigelsesdirektivet	77
4.4.3.	Det etniske ligebehandlingsdirektiv	82
4.4.4.	Håndhævelsesdirektivet vedrørende arbejdskraftens fri bevægelighed	86
4.5.	EU-Domstolens praksis	87
5.	Danske regler om diskriminationsforbud uden for forskelsbehandlingsloven	88
5.1.	Gælder der et generelt diskriminationsforbud af grundlovsrang i Danmark? Er forfatningen ændret?	88
5.2.	Kønsdiskrimination	89

5.3. Strafferegler	89
5.4. Den etniske ligebehandlingslov	90
5.5. Den forvaltningsretlige lighedsgrundsætning	90
5.6. Arbejdsretlige regler	91
5.7. Organisationsforhold	93
5.8. Særlige klageorganer vedrørende diskrimination (Ligebehandlingsnævnet og Institut for Menneskerettigheder) .	93

Del II

Kommentarer til de enkelte §'er i forskelsbehandlingsloven og til art. 21 i EU's Charter om grundlæggende rettigheder	97
--	-----------

Kapitel 1. Lovens anvendelsesområde	99
---	----

§ 1. Diskriminationskriterier, diskriminationsbegreber og forholdet til kollektive overenskomster	99
---	----

§ 1.1. De enkelte diskriminationskriterier, lovens § 1, stk. 1 ..	100
---	-----

§ 1.1.1. Race, hudfarve og etnisk oprindelse	101
--	-----

§ 1.1.2. Statsborgerskab (nationalitet) og national oprindelse	105
--	-----

§ 1.1.3. Religion eller tro	109
-----------------------------------	-----

§ 1.1.3.1. Hvad er en religion?	110
---------------------------------------	-----

§ 1.1.3.2. Pligt til rimelig tilpasning til religiøse skikke? .	110
---	-----

§ 1.1.3.3. Dansk lovgivning og praksis	112
--	-----

§ 1.1.3.4. EU-regler	114
----------------------------	-----

§ 1.1.4. Alder	116
----------------------	-----

§ 1.1.5. Handicapbegrebet	117
---------------------------------	-----

§ 1.1.5.1. Retsgrundlag	117
-------------------------------	-----

§ 1.1.5.2. Definition af handicap	120
---	-----

§ 1.1.5.3. Er handicapbegrebet EU-retligt eller nationalt? .	122
--	-----

§ 1.1.5.4. Sygdom og handicap	123
-------------------------------------	-----

§ 1.1.5.5. Ring- og Werge-sagerne	124
---	-----

§ 1.1.5.6. Lægeligt diagnosticeret tilstand med skadevirkninger	128
---	-----

§ 1.1.5.7. Begrænsning for udøvelse af erhvervs-mæssige aktivitet	129
---	-----

§ 1.1.5.8. Langvarig begrænsning i forhold til fuld og effektiv deltagelse i arbejdslivet	130
---	-----

§ 1.1.6. Seksuel orientering	133
------------------------------------	-----

§ 1.1.7. Politisk anskuelse	134
-----------------------------------	-----

§ 1.1.8. Social oprindelse	135
----------------------------------	-----

Indholdsfortegnelse

§ 1.1.9.	Andre kriterier nævnt i art. 21 i Chartret om grundlæggende rettigheder (sprog, formueforhold, ethvert andet forhold)	136
§ 1.2.	Begrebet diskrimination	136
§ 1.2.1.	Folkeretlige diskriminationsforbud	137
§ 1.2.2.	Direkte diskrimination, lovens § 1, stk. 2	139
§ 1.2.3.	Indirekte diskrimination, lovens § 1, stk. 3 . . .	142
§ 1.2.3.1.	Fuld tid som indirekte handicapdiskrimination.	148
§ 1.2.3.2.	Sprogkrav som indirekte etnisk diskrimination.	149
§ 1.2.3.3.	Påklædningskrav som indirekte diskrimination pga. race/etnisk oprindelse og/eller religion	150
§ 1.2.3.4.	Alder og anciennitet.	154
§ 1.2.3.5.	Alder og pensionering	154
§ 1.2.3.6.	Tvungne fratrædelsesaldr.	155
§ 1.2.4.	Chikane, lovens § 1, stk. 4	156
§ 1.2.5.	Instruktion om at diskriminere, lovens § 1, stk. 5	157
§ 1.2.6.	Positiv særbehandling	158
§ 1.2.6.1.	Regulering	158
§ 1.3.	Aftaleimplementering. Kollektive overenskomster, lovens § 1, stk. 6 og 7.	160
§ 1 a.	Forsvaret	164
Kapitel 2. Forbud mod diskrimination		165
§ 2.	Diskriminationsforbud ved ansættelse, afskedigelse, forflyttelse, forfremmelse eller med hensyn til løn- og arbejdsvilkår	166
§ 2.1.	Pligt- og rettighedssubjekter i § 2	166
§ 2.1.1.	Pligtsubjekt: Arbejdsgiveren	167
§ 2.1.2.	Rettighedssubjekter: Arbejdstagere (lønmodtagere) m.fl.	167
§ 2.1.3.	Tilknytning til pårørende, naboer og andre, der er direkte berørt af diskriminationskriterierne	169
§ 2.1.4.	Selvstændige	171
§ 2.1.5.	Direktører	172
§ 2.1.6.	Politisk valgte og lignende.	173
§ 2.1.7.	Juridiske personer.	174

§ 2.2.	Forskellige ansættelsesretlige situationer, generelt om lovens § 2, stk. 1	174
§ 2.3.	Ansættelse, forflyttelse og forfremmelse, lovens § 2, stk. 1	176
	§ 2.3.1. Mangold-sagen	176
	§ 2.3.2. Maksimal alder	177
	§ 2.3.3. Begrænset adgang for ældre	179
	§ 2.3.4. Senioritet	179
	§ 2.3.5. Religionsdiskrimination	180
	§ 2.3.6. Retsmisbrug	180
§ 2.4.	Ansættelsesvilkår (løn mv.)	181
	§ 2.4.1. Sprogkrav	181
	§ 2.4.2. Påklædningskrav	182
	§ 2.4.3. Chikane	185
	§ 2.4.4. Løn, lovens § 2, stk. 2 og 3	185
	§ 2.4.5. Red circling	188
	§ 2.4.6. Pensionsbidrag	188
	§ 2.4.7. Rådighedsløn	191
	§ 2.4.8. Fratrædelsesgodtgørelse efter den tidligere FUL § 2 a, stk. 2	191
	§ 2.4.9. Fratrædelsesgodtgørelse efter den tidligere FUL § 2 a, stk. 3	192
§ 2.5.	Afskedigelse, lovens § 2, stk. 1	200
	§ 2.5.1. Alder generelt	200
	§ 2.5.2. Tvungen afgangsalder fra arbejdsmarkedet ..	201
	§ 2.5.3. Ensidige arbejdsgiverbeslutninger om afskedigelse pga. alder er forbudt	205
	§ 2.5.4. 120-dagesreglen i funktionærlovens § 5, stk. 2	207
	§ 2.5.5. Forskellige tilgange til samspillet mellem dansk ret og EU-ret i Højesteret	209
§ 2 a.	Tilpasningspligt	211
	§ 2 a.1. Arbejdsgiverens tilpasningsforpligtelse	211
	§ 2 a.2. Betragtning 20	211
	§ 2 a.3. Deltid – Ring- og Werge-sagerne	212
	§ 2 a.4. Urimelig byrde	215
§ 3.	Erhvervsuddannelse, selvstændige erhverv, organisationer mv. .	217
	§ 3.1. Interne erhvervsuddannelser, mv., § 3, stk. 1	218
	§ 3.2. Eksterne erhvervsuddannelser, erhvervsvejledning, jobanvisning mv.	218

Indholdsfortegnelse

§ 3.3.	Anvisning af beskæftigelse, grænsen til social sikring, fleksjob og lignende.	219
§ 3.4.	Selvstændige, lovens § 3, stk. 3.	222
§ 3.5.	Medlemskab af og deltagelse i en arbejdstager- eller arbejdsgiverorganisation, lovens § 3, stk. 4	222
§ 4.	Oplysninger om diskriminationsgrunde	224
§ 5.	Annoncering.	227
§ 5 a.	Individuelle og kollektive aftaler i strid med diskriminationsforbuddet.	229
§ 5 a.1.	Ugyldighed af aftaler i strid med loven.	229
§ 5 a.2.	Fælles bestemmelser for flere virksomheder	232
§ 5 a.3.	Særligt om aldersdiskrimination i kollektive overenskomster	232
§ 5 a.4.	Unge under 18 år, lovens § 5 a, stk. 4-5.	237
§ 5 b.	Loven er beskyttelsespræceptiv.	240
Kapitel 3.	Undtagelser	241
§ 6.	Ægte erhvervskvalifikationer	241
§ 6.1.	Politiske eller religiøse holdninger som ægte erhvervskvalifikation	241
§ 6.2.	Ægte erhvervskvalifikation, dispensation.	242
§ 6 a.	Alderskriterier i arbejdsmarkedspensioner.	244
Kapitel 4.	Godtgørelse, bevisbedømmelse mv.	247
§ 7.	Godtgørelse.	247
§ 7.1.	Generelt om sanktioner	247
§ 7.2.	Ikke-økonomisk skade	248
§ 7.3.	Godtgørelsesniveau	248
§ 7.3.1.	Rekruttering.	248
§ 7.3.2.	Arbejdsvilkår, herunder løn	248
§ 7.3.3.	Fratrædelsesgodtgørelse efter FUL § 2 a, stk. 3	249
§ 7.3.4.	Afskedigelse.	251
§ 7.3.5.	Viktimisering.	253
§ 7.3.6.	Sammenfatning	253
§ 7 a.	Delt bevisbyrde	255
§ 8.	Bødestraf for overtrædelse af annonceringsreglen i § 5	257
§ 8 a.	Ligebehandlingsnævnet som klageorgan.	258

Kapitel 5. Ikrafttræden og forhold til anden lovgivning mv.	259
§ 9. Positiv særbehandling	259
§ 9.1. Lovens § 9, stk. 1	259
§ 9.2. Positiv særbehandling pga. andre kriterier end alder og handicap.	259
§ 9.3. Positiv særbehandling af ældre og handicappede	260
§ 9.4. Beskyttelse af børn og unge	261
Art. 21 i EU's Charter om Grundlæggende Rettigheder	262
Artikel 21. Ikke-forskelsbehandling	262
Art. 21.1. EU-Domstolens praksis om forbud mod diskrimination som almindeligt EU-retligt princip	262
Art. 21.2. Chartrets horisontale, direkte virkning.	267
Art. 21.3. Højesterets udtalelse i Ajos-sagen om Chartrets begrænsede retsvirkning i dansk ret	270
Art. 21.4. Hvilke diskriminationsgrunde omfatter art. 21 i Chartret	276
 Del III	
Bilag	277
Bilag 1. Forskelsbehandlingsloven. Lov om forbud mod forskelsbehandling på arbejdsmarkedet mv.	279
Bilag 2. Bekendtgørelse af lov om forbud mod forskelsbehandling på grund af race mv.	283
Bilag 3. ILO-konvention nr. 111 vedrørende forskelsbehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv.	284
Bilag 4. FN's racediskriminationskonvention, CERD	288
Bilag 5. FN's handicapkonvention	298
Bilag 6. Det etniske ligebehandlingsdirektiv	322
Bilag 7. Beskæftigelsesdirektivet.	332
Bilag 8. Håndhævelsesdirektivet vedrørende arbejdskraftens fri bevægelighed.	344
Bilag 9. Resuméer af EU-domme, tematisk opdelt	355
9.1. Beskæftigelsesdirektivet	355
9.1.1. Traktatbrud.	355
9.1.2. Alder	356
9.1.3. Handicap.	376
9.1.4. Religion	379
9.1.5. Seksuel orientering	380
9.1.6. Andre spørgsmål	381

Indholdsfortegnelse

9.2.	Det etniske ligebehandlingsdirektiv	382
9.3.	Anden diskrimination	387
Bilag 10.	Resuméer af danske domme og fagretlige afgørelser om diskrimination af de i forskelsbehandlingsloven nævnte grunde og lignende. Tematisk opdelt	390
10.1.	Diskriminationsbegrebet. Tilknytningsbegrundet diskrimination. Tilpasningsforpligtelsen.	390
10.1.1.	Handicap.	390
10.2.	Adgang til beskæftigelse, ansættelse og lignende	395
10.2.1.	Alder	395
10.2.2.	Etnicitet.	396
10.2.3.	Andre diskriminationsgrunde. Organisationsmedlemskab.	397
10.3.	Løn og andre arbejdsvilkår	397
10.3.1.	Alder	397
10.3.2.	Etnicitet.	398
10.3.3.	Organisationsforhold	398
10.4.	Den tidligere § 2 a, stk. 3, i funktionærloven om ret til fratrædelsesgodtgørelse	399
10.4.1.	Alder	399
10.5.	Afskedigelse	399
10.5.1.	Alder	399
10.5.2.	Handicap.	400
10.5.3.	National oprindelse.	401
10.5.4.	Religion.	401
10.5.5.	Afgørelser fra Afskedigelsesnævnet (LO-DA)	401
10.6.	Godtgørelse efter forskelsbehandlingslovens § 7.	405
10.6.1.	Alder	405
10.6.2.	Handicap.	407
10.7.	Processpørgsmål	412
10.8.	Delt bevisbyrde efter forskelsbehandlingslovens § 7 a	413
10.9.	Forholdet til overenskomstsystemet.	416
10.10.	Forholdet til EU-Domstolen	427
	Litteratur	429
	Domsregister.	433
	Stikordsregister	436